

אמירת דברים שבקדושה לחולה הנזקק לענתר-שתן (Catheter)

**כִּי לֹא-דָבָר יֶקֶם הוּא, מִכֶּם--כִּי-הוּא, חַיִּיכֶם; וּבְדָבַר הַזֶּה, תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-
הָאָדָמָה, אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֹת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה, לְרִשְׁתָּהּ. (דברים לב, מז)**

על פסוק זה נאמר בחז"ל:

"היה מהלך במבואות המטונפות, לא יקרא קריאת שמע, ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא – פוסק, לא פסק מאי? אמר ר' מיאשה בר בריה דרי יהושע בן לוי: עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". ר' אסי אמר: "הוי מושכי העון בחבלי השוא". רב אדא בר אהבה אמר מהכא: "כי דבר ה' בזה". **ואם פסק מה שכרו? אמר ר' אבהו: עליו הכתוב אומר "ובדבר הזה תאריכו ימים" (ברכות כ"ד).**

איסור אמירת דברים שבקדושה במבואות המטונפים נחשב לאיסור חמור ביותר. העיסוק ההלכתי בנושא נוגע בדרך כלל לאמירת דברים שבקדושה כשאדם הולך ברחוב בקרבת פחי זבל, או יציאות של בעלי חיים; הכל יודעים ונוהרים שלא לומר דברים שבקדושה בבית הכיסא.

אך בבתי חולים, זו שאלה לא פשוטה, ונפוצה למדי. לא מעט חולים המאושפזים במחלקות בתי החולים, אינם מסוגלים להתפנות בשירותים, בשל קשיי ניידות, ונאלצים לעשות את צרכיהם לתוך כלים חד פעמיים. ישנם גם חולים שנמנעת מהם היכולת להתפנות באופן טבעי, והם זקוקים לענתר שתן (catheter). בימינו, הקטטר הנפוץ מורכב מצינורית המחוברת לשקית אטומה, אליה זורם השתן של החולה. בעוד ואת הכלי המיועד לצואה ניתן לפנות מהחדר במהירות, הרי שהקטטר הנו קבוע (עד למיליון) למיטת החולה. במצב כזה, מתעוררת שאלת ההיתר לומר דברים שבקדושה לנוכח הקטטר.

באופן בסיסי, ישנו הבדל בהלכה בין צואה, לבין מי רגלים (שתן).

בגמרא בברכות כה, א נאמר:

אמר רב יהודה: ספק צואה בבית - מותרת, באשפה - אסורה (לפי שבאשה מן הסתם ישנה צואה - מה שאין כן בבית), ספק מי רגלים - אפילו באשפה נמי מותרין. סבר לה כי הא דרב המנונא. דאמר רב המנונא: לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד (אין איסור אמירת דברים שבקדושה במי רגלים מן התורה אלא כנגד קילוח מי הרגלים, ולא לאחר שנחו על הארץ). וכדרכי יונתן. דר' יונתן רמי (הקשה): כתיב (דברים כג, יג, בפרשה העוסקת בקדושת המחנה): "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה" (כלומר, שבכדי להיפנות עליך לצאת מן המחנה), וכתיב (שם יד): "ויתד תהיה לך וגו' וכסית את צאתך" (ומשמע שאין די בכך, אלא ישנו צורך גם לכסות את היציאה!), הא כיצד? כאן בגדולים, כאן בקטנים. אלמא - קטנים לא אסרה תורה אלא כנגד עמוד בלבד (כלומר - כנגד הקילוח בלבד), הא נפול לארעא - שרי, ורבנן הוא דגזרו בהו (איסור אמירת דברים שבקדושה כנגד מי רגלים שנחו הוא רק מגזירת חכמים), וכי גזרו בהו רבנן (חוזרת הגמרא להבדל של ר' יהודה בין ודאי לספק ומבארת, שמאחר ומדובר בגזירה בלבד, יש לומר כי הגזירה היא רק -) בודאן, אבל בספקן לא גזרו.

הבדל זה בין צואה למי רגלים, מביא בעקבותיו מספר הלכות חשובות, מלבד ההלכה המפורשת בגמרא המבדילה בין צואה למי רגלים במקרה של ספק, ואין כאן המקום להיכנס אליהם. חשוב רק לציין נקודה אחת. בפשטות מתוך דברי הגמרא נראה שהאיסור על מי רגלים מן התורה שייך בין במי רגליים המקלחים כדרכן, ובין כשהם שותתים ומטפטפים, ורק כשנחו על הארץ האיסור יורד לדרגה של איסור מדרבנן; אבל הרא"ש (ברכות ג, כג) מפרש, שדווקא במקרה של קילוח חזק ישנו איסור מן התורה, אבל במצב בו מי הרגליים מטפטפים חלושות - אין איסור מן התורה אלא מדרבנן. המגן אברהם בסימן עו, יא מביא את דבריו להלכה, אבל המשנה ברורה (שם ס"ק כז) מביא את הגהת רבי חיים מצאנז, שדחה את דבריו.

לכך יכולה להיות משמעות חשובה בהקשר לקטטר. השתן בדרך כלל לא יצא בקילוח דרך הצינורית, מפני ששלפוחית השתן איננה מספיקה להתמלאת דיה עד שהצינור מנקז את השתן המצטבר. בכל הנוגע לחשש מפני אמירת דברים שבקדושה מצד מה שיתכן וישנו שתן הזורם כעת, הרי שלפי דברי הרא"ש אין זה אלא איסור דרבנן, שכידוע במקרה של ספק דינו להקל (וכפי שראינו בגמרא שיש להקל בספק מי רגלים, מאחר וחכמים לא גזרו אלא בודאי ולא בספק).

ובאמת, במשנה ברורה (סימן פ' סק"ד), הביא תשובת הרמ"א (סימן צ"ח), שאם מטפטף תמיד מי רגלים לאנסו, כורך בגד סביב ומתפלל, מכיון שאין זה אלא איסור מדרבנן, ואין לבטלו לעולם מתפילה משום איסור דרבנן, רק שלדבריו בזמן

שמטפטף ממש אסור להתפלל, כיון שאז הוא איסור דאורייתא. אבל אם נלך כדעת הרא"ש, הרי שבקטטר לעולם יש להתיר, מכיון שאין מדובר בקילוח אלא בטפטוף¹.

במשנה ברורה נראה שדעתו שלא לפסוק כדעת הרא"ש, אכן מלבד המגן אברהם שהביא את דברי הרא"ש ללא חולק ונראה שפוסק כך, גם בפרי מגדים (סימן ע"ו ס"ק י"א) נראה שמסכים למג"א, וכך פסקו האליה רבה (ס"ק ז) ובחיי אדם (כלל ג' סכ"ח), ששותת אינו אלא מדרבנן. ויש פוסקים בדורנו שכתבו לפי דבריהם, כי על פי דברי הרמ"א בתשובה, מאחר ומדובר באיסור דרבנן, שכשאנוס ויתבטל תמיד מתפילה, לא גזרו, ניתן להקל בזה.

אך גם על פי הדעה החולקת, מכל מקום כתב הסטייפלר (הובא בשמו בספר אורחות רבינו הקהילות יעקב), כי כמו בכל מקרה של ספק יש לנו ללכת אחרי הרוב גם אם מדובר באיסור מן התורה, ומשכך – מאחר וניתן להניח כי ברוב הזמן אין שותת שתן דרך הצינורית – מותר מצד זה לומר דברים שבקדושה כנגדה.

זאת באשר לאיסור מדאורייתא של קילוח מי הרגלים. אך מה באשר להגדרת החדר כ"מבואות המטונפים", משום מי הרגלים שבשקית השתן?

שאלה זו מתחלקת לשני היבטים, ובשניהם כתבו רוב הפוסקים להקל: ההיבט הראשון הוא מדין אמירת דברים שבקדושה כנגד מי הרגלים עצמן, וההיבט השני הוא אמירת דברים שבקדושה בפני כלי המיוחד לשתן או לצואה, ומכונה בהלכה "עביט".

ביחס להיבט הראשון, כתבו הפוסקים שמאחר שהשתן יוצא מהגוף ונכנס ישירות לכלי אטום, והרי הוא מכוסה, אין איסור כלל. וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סימן כ"ז) ובעוד פוסקים.

ביחס לדין "עביט של מי רגלים", הנה נפסק להלכה, שסיר ובקבוק לשתן, אם הם של זכוכית או של חרס מצופה - מותר להתפלל וללמוד כנגדם אם הם רחוצים יפה (אורח חיים סי' פז, א). ובסירים ובקבוקים שלנו שהם מפלסטיק, כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק כב הערה קיג) שדינם כדין כלי זכוכית, אמנם אם אינם רחוצים יפה ויש בהם צואה או שתן אז אסור כל דבר שבקדושה (משנה ברורה עו, ב) עד שירחיק

¹ יש לציין כי בעבר היה נפוץ קטטר שאינו מרוקן באופן תמידי את שלפוחית השתן אלא סגור עם פקק וכל כמה שעות החולה פותח את הפקק והשתן מתרוקן, ובמקרה כזה אכן ישנו קילוח. לכך משמעות גם לברכת אשר יצר – כי חולה המחובר לקטטר מברך פעם אחת בבוקר, לדעת רוב הפוסקים, ואילו בקטטר מסוג זה – מברך לאחר שמרוקן עצמו ככל מי שנוקק לנקביו.

מהם לפניו כמלא עיניו, ולאחריו ארבע אמות, והוא ממקום שכלה הריח (אורח חיים סי' עט, א).²

מכל מקום, מאחר ומדובר בכלים מכוסים ואטומים, כתבו הפוסקים להתיר לומר כנגדם דברים שבקדושה אפילו שהם מלאים בשתן, כל עוד אין ריח רע. האגרות משה (שם) והאור לציון (חלק ב ו, טו) כתבו שיש לחייב את כיסוי המיכל, כדין עביט של מי רגלים. והציץ אליעזר (ח, א) כתב שיש לעשות כן ממידת חסידות. אך לדעתו של הגרש"ז אויערבך זצ"ל, אין צורך בכך כי אין עליהם דין של סיר או בקבוק, מכיון שהם לשימוש חד פעמי ואין מהם ריח רע (עדות פרופ' הרב אברהם סופר אברהם).

² במשנה ברורה (סימן פט, ט) כתב, שמיטה גבוהה עשרה טפחים ומחיצותיה מגיעות לארץ מכל הצדדים, המיטה נחשבת כמחיצה, ומותר לקרות לפני המיטה כשהצואה או הסיר עומד אחורי המיטה (ובלבד שלא יראה את הסיר ולא יגיע לו ריח רע). אבל אין בכך משמעות למיטות הסטנדרטיות של בתי החולים, שאין ברגליהן רוחב ארבעה טפחים, וכן אין להן מחיצות המגיעות לארץ, וממילא צריך הרחקה כנ"ל.

